

نویسندگان: ^۱

۱- عادل مقدس: دانشجوی دوره دکتری، گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

۲- دکتر رویا صادقی: استاد، گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

۳- دکتر انسیه جمشیدی: استادیار، گروه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی

تهران

مقدمه

یکی از ظرفیت های کلیدی مقررات بین المللی بهداشت، ظرفیت ارتباطات خطر می باشد. نقش مشارکت اجتماعی به عنوان ابزاری برای تسهیل مسیر دستیابی به اهداف برنامه ارتباطات خطر، انکارناپذیر است. «برنامه ارتباطات خطر و مشارکت اجتماعی» (Risk Communication and Community Engagement) در هماهنگی با سایر برنامه ها نه تنها باعث توانمندسازی مردم می شود؛ بلکه با افزایش اعتماد عمومی می تواند به شکستن زنجیره های انتقال بیماری و کاهش اثرات آن کمک کند. هدف این مقاله تحلیلی نقادانه از برنامه عملیاتی ارتباطات خطر و مشارکت های اجتماعی در پیاده روی اربعین حسینی می باشد.

روش کار

این مطالعه دارای سه بخش ذیل می باشد:

۱- تحلیل برنامه عملیاتی بر اساس چارچوب منطقی (Logical framework)

اهداف کلی و اهداف جزئی برنامه (فرایند و پیامد)، فعالیت ها و خروجی ها، شاخص های کلیدی مربوط به برنامه، میزان شاخص در شروع برنامه، میزان مورد نظر شاخص، ابزار و منابع جمع آوری اطلاعات، مورد بررسی قرار گرفتند و تحلیل شکاف میان وضعیت موجود و مطلوب (Gap analysis) انجام شد.

۲- مرور راهنماها و مستندات در سطح بین المللی، ملی و محلی

دستورالعمل و راهنمای سازمان جهانی بهداشت در سطح بین المللی، دستورالعمل برنامه ارتباطات خطر و مشارکت اجتماعی (نسخه ۰۲) و برنامه ارتباطات خطر و مشارکت اجتماعی ویژه پیاده روی اربعین حسینی(ع) در سطح ملی و مستندات محلی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفتند.

۳- ارزشیابی مشارکتی

برنامه عملیاتی ارتباطات خطر و مشارکت های اجتماعی پیاده روی اربعین حسینی با مشارکت ذینقشان و مخاطبین برنامه بر اساس شش گام زیر صورت گرفت: ۱- شناسایی ذی نقشان و تشکیل گروه ارزشیابی کننده ۲- ظرفیت سازی و برنامه ریزی برای ارزشیابی ۳- اشتراک چارچوب های موجود در مورد اصول، اهداف و مراحل ارتباطات خطر با اعضای کارگروه ارزشیابی ۴- تکمیل شاخص هایی برای ارزشیابی برنامه و تعیین روش های جمع آوری داده با مشارکت ذی نفعان ۵- اجرای مشارکتی برنامه ارزشیابی شامل گردآوری و تحلیل داده ها ۶- ارائه گزارش و بحث بر روی چگونگی بستن شکاف موجود و ارائه راهکارهای برای بهبود برنامه

یافته ها

یافته ها در سه بخش ارائه می گردد:

۱- تحلیل برنامه عملیاتی بر اساس چارچوب منطقی

بر اساس محورهای چارچوب منطقی، هدف کلی به شکل مطلوب نگارش شده است. اهداف جزئی به شکل فعالیت نگارش شده است و اهدافی در سطح تغییر رفتار، درک از خطر و تغییر در عملکرد، میزان مشارکت اجتماعی و ارتباطات، دسترسی به اطلاعات و اعتماد به اطلاعات و خطر اینفودمی در نظر گرفته نشده است. فعالیت های پیش شرط برنامه از جمله جلب حمایت ذی نقشان، شناسایی گروه های آسیب پذیر، شناسایی کانال ها و پیام های مناسب، پیش آزمون پیام ها و رسانه ها عنوان نشده است. همچنین در نگارش طرح به شاخص های کلیدی برنامه، میزان شاخص در نقطه شروع برنامه، میزان مورد انتظار شاخص، ابزار جمع آوری و منابع اطلاعاتی برای اندازه گیری شاخص ها توجهی نشده است.

۲- مرور راهنماها و مستندات در سطح بین المللی، ملی و محلی

بررسی دستورالعمل و استانداردهای بین المللی و ملی نشان داد که طرح تدوین شده در سطح محلی از بسیاری جهات مطابق با استاندارد های ملی نگارش شده است گرچه تفاوت هایی نیز در برخی حوزه ها وجود داشت که می بایست در جهت بهبود آنها گام برداشت. تقسیم بندی مخاطبین به مخاطبان اولیه و ثانویه بر اساس استاندارد بین المللی، به برنامه ریزی بهتر و منسجم تر جهت دست یابی به ایشان کمک نماید. از نظر شرکاء و ذینفعان ضروری است تا در سطح محلی نیز سازمان های زیر مجموعه در سطح استانی مورد نظر قرار بگیرند. ددر استاندارد ملی چهارچوب تغییر رفتار مد نظر قرار گرفته که مناسب بوده است. اما در سطح محلی و نه در استاندارد بین المللی اشاره ای

به این مهم نشده است. در استاندارد بین المللی و ملی بر لزوم شناسایی ظرفیت ها و منابع، چگونگی پایش و ارزشیابی و چگونگی مدیریت اینفودمی تاکید شده است، اما متأسفانه در سطح محلی این بخش غفلت شده است.

۳- ارزشیابی مشارکتی

از نظر ذی نقشان برنامه، نظرات و پیشنهادات ذیل مطرح گردید:

- ☞ سازمان ها و دستگاه های اجرایی مرتبط در نگارش برنامه مشارکت نداشته اند. افراد تصمیم گیر و سیاسیون نیز بعنوان مخاطبین برنامه در نظر گرفته نشده اند. لذا پیشنهاد می شود قبل از تدوین طرح؛ تحلیل ذی نقشان انجام شده و از ابتدا در طرح درگیر شوند.
- ☞ در حال حاضر، برنامه از طرف وزارت بهداشت ابلاغ شده است. لازم است با وزارت کشور جهت ابلاغ دستورالعمل مشترک و همراهی ادارات درگیر هماهنگی های لازم صورت گیرد. برای تضمین اجرای برنامه RCCE ضروری است از طرف استانداری برای سازمان ها و تامین کنندگان منابع مالی و پشتیبانی ابلاغ صورت گیرد. فرمانداری ها بعنوان هماهنگ کننده در محور اصلی برنامه قرار بگیرند.
- ☞ در حال حاضر، در هر استان برنامه به صورت مستقل اجرا می شود. با توجه به حرکت زائرین در بین استانها، برنامه های اجرایی پیاده روی اربعین می بایست در سطح کشوری و با مشارکت همه استانها در مسیر حرکت، پیش بینی و برنامه ریزی گردد. آموزش ها قبل از حرکت و به صورت ترکیبی (حضور و مجازی) انجام شود.
- ☞ به دلیل انتشار اطلاعات نادرست در بین زائرین جهت مدیریت اینفودمی، پیشنهاد می شود یک سخنگوی واحد در سطوح مختلف استانی و ملی تعیین شود.
- ☞ در حال حاضر آموزش ها از کانال های فردی و بین فردی صورت می گیرد، لذا پیشنهاد می شود، اطلاع رسانی عمومی در خصوص اهداف برنامه ارتباطات خطر و مشارکت های اجتماعی و نحوه مشارکت عموم مردم در برنامه از طریق صدا و سیما انجام شود.
- ☞ آموزش ها منحصر به ایام محرم و صفر و عمومی می باشد که به وسیله پرسنل ارائه می شود. بنابراین پیشنهاد می شود از نظر زمانی، آموزش ها در طول سال و با توجه به شرایط و ویژگی های گروه های مختلف زائرین برنامه ریزی و اجرا شود. آموزش ویژه گروه های مختلف می تواند توسط موبک داران، دانشجویان و دانش آموزان به عنوان سفیر ارائه گردد.
- ☞ در حال حاضر، ارزشیابی در سطح محلی انجام نشده است لذا تدوین شاخص های اختصاصی معین برای تعیین میزان دستیابی به اهداف جهت کمک به اصلاح و بازنگری برنامه ضروری است.
- ☞ با توجه به شیوع بالای گرما زدگی و مسمویت غذایی بین زائرین، پیشنهاد می گردد تمرکز محتوای تولیدی بر این موارد باشد.

نتیجه گیری

با توجه به خلاهای موجود، پیشنهاد می گردد ظرفیت سازی در کمیته های ارتباطات خطر و مشارکت های اجتماعی در سطوح مختلف جهت به کارگیری چارچوب های مناسب مانند چارچوب منطقی در طراحی، اجرا و ارزشیابی و درگیر کردن گروه های مختلف درگیر در این زمینه صورت پذیرد.

همچنین با توجه به حضور بخش عظیمی از جمعیت هر ساله در پیاده روی اربعین حسینی و احتمال اپیدمی بیماری های واگیر، و نقش عوامل مختلف در بروز بیماری ها پیشنهاد می گردد، برنامه عملیاتی ارتباطات خطر و مشارکت های اجتماعی پیاده روی اربعین حسینی با استفاده از ظرفیت سایر سازمان های همکار، نگارش و با توجه به شرایط محلی اجرا گردد و مورد ارزشیابی قرار گیرد.

کلید واژه ها: اربعین حسینی، ارتباطات خطر، مشارکت اجتماعی، چارچوب منطقی

